блем спаду виробництва, зниження продуктивності праці, підбору, підготовки і головне ефективного використання трудового потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1 .Теория *и* практика управления персоналом: учебно-методическое пособие */* автор-составитель Г. В. Щекин. - К.: МАУП, 1998. - 256 с.
2. Сова В. Продуктивність праці і кваліфікація працівників. // Праця і зарплата. - 1998. - №9. - с.16-17.
3. Мазур А. Г. Організаційно-методологічні проблеми формування кадрового потенціалу АПК регіону в перехідний період. // Економіка АПК. - 2001. №6. - с.112-113.
4. Завадський Й. Кадровий потенціал управління і кадрова політика в АПК. // Економіка України. - 1996. - №11.-с.64.

МІЖБАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Кузьмах О.М.

Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу (м. Рівне)

У статті висвітлюється важливе значення міжбанківського кредиту в банківській системі, розглядаються етапи розвитку міжбанківських кредитних відносин в Україні та досліджуються проблеми, які заважають розвитку міжбанківського кредитування.

В статье показывается важное значение межбанковского кредита в банковской системе, рассматриваются этапы развития межбанковских кредитных отношений в Украине, а также исследуются проблемы, которые мешают развитию межбанковского кредитования.

In this article described property a large meaning credit between banks in the banking system, consider a stage development credit between banks in Ukraine and research the problems which prevent development a credit between banks.

Міжбанківське кредитування має провідне значення в банківській системі та в економіці в цілому. Адже воно є необхідною системою відносин комерційних банків при управлінні поточною ліквідністю, хоча цим не вичерпуються його можливості. Із всіх існуючих сьогодні фінансових інструментів міжбанківські кредити найбільш оперативно реагують на зміну кон'юнктури фінансового ринку, так як банки часто розглядають ринок міжбанківських кредитів в якості оперативного джерела засобів для активних операцій на інших сегментах фінансового ринку. Тому ставки по міжбанківських кредитах є своєрідним барометром стану фінансового ринку в цілому. У практичному управлінні жоден банк не може обійтися без інструменту міжбанківських кредитів.

Окремі питання розвитку міжбанківського кредитування в Україні досліджували такі вітчизняні вчені: І.М.Гумен, О.П.Заруцька, Н.Шидловська, Лагутін В.Д.. Проте, у вітчизняній фінансовій літературі поки що недостатньо наукових досліджень, присвячених проблемам розвитку міжбанківського кредитування в Україні.

На сучасному етапі міжбанківських кредитних відносин існує ряд проблем, які заважають розвитку міжбанківського кредитування в Україні. Ці проблеми не можливо зрозуміти без дослідження етапів розвитку міжбанківського кредитування в нашій країні.

Тому, зважаючи на це, ми зробимо детальне дослідження етапів розвитку міжбанківських кредитних відносин, проаналізуємо проблеми, які виникли в результаті розвитку та запропонуємо деякі підходи до їх вирішення.

На нашу думку, формування розгалуженої мережі комерційних банків, які могли оперативно залучати кредитні ресурси для підтримки своєї ліквідності і було головною передумовою виникнення міжбанківського кредитування в Україні.

З 1991 р. кредитні відносини між Національним банком України і комерційними банками мали не ринковий, а суто адміністративний характер. Національний банк здійснював кредитні емісії і спрямовував кошти на завершення розрахунків шляхом заліку взаємної заборгованості між підприємствами. Це робилося для покриття дефіциту державного бюджету, надання кредитної допомоги підприємствам окремих галузей державно-

го сектора економіки. Відбувалося це або безпосереднім кредитуванням Національним банком окремих суб'єктів (кредити уряду, іншим органам державного управління), або через продаж ресурсів комерційним банкам (кредити на завершення розрахунків шляхом взаємозаліку). А між комерційними банками ресурси розподілялися з урахуванням розміру статутного фонду, мережі банківських установ тощо. Такі кредитні емісії здійснювалися відповідно до постанов Верховної Ради України, указів Президента України та рішень Кабінету Міністрів України.

В той час емісійні кредити надавалися за пільговими процентними ставками, які були значно нижчими, ніж темпи інфляції, що прискорювало процес знецінення грошей та, переважно, неплатоспроможним клієнтам. Переломним був 1993 рік, коли обсяги таких кредитів зросли в ЗО разів і основну їх частку було спрямовано на фінансування агропромислового комплексу. Цільові кредити одержували безпосередньо клієнти комерційних банків. Такі кредити нерідко потрапляли неплатоспроможним клієнтам, які підтримувалися державою, і досить часто не поверталися. Це ускладнювало стан з ліквідністю комерційних банків і вимагало нових емісійних кредитів.

Така практика надання емісійних кредитів неплатоспроможним клієнтам була припинена із запровадженням у 1994 році кредитних аукціонів, через які ресурси надходили в комерційні банки і далі - в економіку.

Єдиним продавцем кредитів на кредитному аукціоні був НБУ. Рішення про дату аукціону, обсяг кредитів, строк та цілі, на які вони продаються, а також початкова процентна ставка приймалися НБУ. До участі в аукціонах допускалися комерційні банки, що виконували установлені НБУ економічні нормативи, своєчасно подавали звітність і повертали раніше отримані кредити. На кредитному аукціоні заявки задовольнялися в міру зниження запропонованої в них процентної ставки, починаючи з найвищої. В результаті цього Національний банк остаточно відмовився від кредитування суб'єктів господарювання, що також сприяло зміцненню економічних відносин з комерційними банками. Національний банк припинив виділення ресурсів комерційним банкам для кредитування на пільгових умовах, тобто під пільгову процентну ставку.

Практика проведення цільових кредитних аукціонів з продажу кредитів комерційним банкам для кредитування підприємств, що потребують державної фінансової допомоги почала запроваджуватися з 1995 року.

До участі в аукціоні допускалися комерційні банки, які обслуговували підприємства, що здійснювали структурну перебудову та санаціїо виробництва. Перелж цих підприємств визначався Кабінетом Міністрів України за домовленістю з Національним банком. Комерційні банки отримували від таких підприємств бізнес-плани, плани структурної перебудови, а також інші документи, що давали можливість оцінити ефективність використання кредиту. За допомогою статистичних звітів підприємств за рік комерційні банки здійснювали аналіз їх діяльності, готували експертні оцінки доцільності кредитування та визначали реальність повернення кредиту. Якщо після проведення такої роботи комерційний банк приймав рішення про кредитування підприємства, він надсилав заявку на свою участь в Аукціонний комітет НБУ. Цільові кредитні аукціони проводилися в тому самому порядку, що й закриті кредитні аукціони. На жаль, ці заходи з кредитної підтримки вітчизняних виробників не дали необхідного ефекту.

Досить важливу роль у підвищенні збалансованості грошово-кредитного ринку відіїрало запровадження Національним банком у 1996 році ломбардного кредитування комерційних банків під заставу державних цінних паперів та угод РЕПО. В результаті чого монетарна політика Національного банку зазнала якісних змін. Перш за все про них свідчить пониження облікової ставки з 105 до 40%. Крім того варто зауважити, що із застосуванням такого іїіструменту міжбанківського кредитування, як ломбардне, виникли певні особливості. Даний інструмент мав особливу цінність, оскільки ним можна було скористатися навіть тоді, коли на ринку міжбанківських кредитів з різних причин ресурси придбати було не можливо, використовувався він переважно для підтримки ліквідності комерційних банків.

Також особливе місце серед інструментів міжбанківського кредитування комерційних

банків зайняли операції РЕПО. Значення цих операцій неухильно зростає, що обумовлено їх специфічними властивостями, як одного з найбільш гнучких і практично безризикових фінансових інструментів. Саме операції РЕПО є одним з основних інструментів проведення грошово-кредитної політики в зарубіжних країнах. Тому з 1997 року ринок . міжбанківських кредитів знову став головним джерелом залучення коштів комерційними банками, що свідчить про зростання його ролі.

У 1998 році обсяг міжбанківського кредитування зменшився, оскільки у банків практично не було вільних грошових коштів, всі кошти йшли на підтримку власної ліквідності.

З 1999 року і по сьогодні почався досить активний розвиток ринку міжбанківських кредитів, адже введені нові інструменти рефінансування комерційних банків та досить відчутно понижено ставку рефінансування.

Якщо мати на увазі фактори, які властиві самому міжбанківському ринку, то основне, що стримувало його розвиток до недавнього часу, - це фрагментарність. Мова йде не про число учасників операцій, а відсутність єдиних правил, технологій, і процедур, розірваність використовуваних на цьому ринку активів і відповідно платіжних засобів банків.

Слід зауважити, що зараз робляться перші кроки по створенню в Україні відкритого, цивілізованого міжбанківського ринку на базі загального інформаційного і сервісного середовища. В умовах невизначеності ринків та неможливості хеджування міжбанківських кредитних операцій на перший план виходять технології та методики мінімізації і управління внутрішніми витратами банку і на їх основі прийняття раціональних рішень. В даній технології, на нашу думку, важливе місце займає створення гнучкої структури підрозділів банку, які б займалися міжбанківським кредитуванням. Вирішення таких проблем, як правило, здійснюється за допомогою використання методів системного аналізу, дослідження операцій, економіко-математичного аналізу. Раціональне формування підрозділів, які б займалися міжбанківським кредитуванням, є важливою складовою частиною технології прийняття раціональних рішень при міжбанківському кредитуванні.

Технологія прийняття раціональних рішень повинна бути побудована як на базі формально-математичних методів, так і ідеографічних, або якісних методів, що дозволяють охопити важливість сторони процесу міжбанківського кредитування. Це обумовлено, насамперед, прогностичною орієнтацією процесу формування прийняття раціонального рішення при міжбанківському кредитуванні, що виявляється за допомогою підходу, який синтезує, стійкі тенденції зміни фінансово-економічного стану контрагента і внутрішнього стану нашого банку.

У якості основних методів, що дозволяють це здійснити, виступають ідеографічний метод дистанційного аналізу контрагента й операційно-вартісний аналіз внутрішнього стану банку. У основу методу комплексного дистанційного аналізу контрагента, що включає технічний і якісний аналізи, ставиться вивчення загальної і миттєвої ліквідності банку (оскільки велика частина операцій міжбанківського кредитування носить короткостроковий характер, дуже важливо мати оцінку миттєвої ліквідності контрагента). До складу дистанційного аналізу повинна входити методика визначення можливого розміру ліміту на контрагента, що включає як кількісну, так і якісну оцінку даного ліміту. У даній технології важлива не тільки методика оцінки застав, але і способи організації заставних дперацій і їхнє юридичне забезпечення. Операційно-вартісний аналіз зводиться до створення технології визначення внутрішніх витрат банківської організації. Технології визначення ринкової складової ціни на кредитні ресурси базуються на ставках KIBOR/KIBID; результати застосування цих технологій є у відкритому доступі. Ставка KIBOR визначається як середня оголошена ставка за наданими міжбанківськими кредитами на Київському ринку міжбанківських кредитів. А ставка KIBID визначається як середня оголошена ставка за залученими міжбанківськими кредитами на Київському ринку МБК та є середньозваженою відсотковою ставкою попиту на міжбанківські кредити. Отже, необхідно створити технологію, що дає можливість визначати внутрішні

витрати банку, а також можливість регулювання даних витрат. Процес проведення операційно-вартісного аналізу повинен бути автоматизований, оскільки вихідними даними повинні служити кошти, відображені в системі операційного дня банку. Відповідно, система особових рахунків бухгалтерського обліку повинна давати можливість вільно використовувати дані операційного дня банку з метою проведення операційно-вартісного аналізу. Результати операційно-вартісного аналізу дадуть можливість керівництву банку управляти його витратами. З іншого боку, ці ж результати дадуть можливість побудувати найбільш оптимальну організаційну структуру банку, що проводить операції на ринку міжбанківських кредитів.

Крім управління витратами, такий вид аналізу банку дає можливість вирішити два важливих завдання: управління ліквідністю банку, оскільки вона регулюється за допомогою короткострокових міжбанківських кредитів та управління грошовими потоками банку. Під управлінням грошовими потоками мається на увазі управління валютною позицією і збалансованістю активів і пасивів по об'ємах і терміновості. У рамках регулювання витрат банку робиться операційно-вартісний аналіз послуг і підрозділів банку, а відповідний відділ робить регулювання прибутковості операцій у рамках покриття прибутками витрат банку. Ефективність роботи підрозділів впливає на організаційно-штатну структуру, що регулюється за допомогою технології операційно-вартісного аналізу банку.

Для прийняття раціональних рішень на міжбанківському ринку кредитування виділяють три основних складові технології: методика дистанційного аналізу контрагента, на базі якої приймається раціональне рішення по встановленню на нього кредитного ліміту; методика операційно-вартісного аналізу, на базі якого приймаються раціональні рішення по встановленню ціни на інструменти міжбанківського ринку для підтримки ліквідності і платоспроможності банку, а також раціональне прийняття рішень по організації структури відповідних банківських підрозділів, задіяних у процесі міжбанківського кредитування, діяльність яких здійснюється на основі двох перерахованих вище методик.

Результати проведеного дослідження (у рамках дистанційного аналізу контрагента і внутрішнього операційно-вартісного аналізу) стають основою для оцінки сформованої ситуації і вибору системи взаємовідносин із контрагентами банку. Управлінські рішення коректують роботу служб банку, задіяних у процесі міжбанківського кредитування, і фактично формують організаційну структуру банку.

Разом з тим для здійснення вищенаведених завдань ринок міжбанківських кредитів потребує кваліфікованого підходу. Він карає тих, хто намагається працювати на ньому регулярно, не маючи при цьому необхідних знань та досвіду. Ось чому для розвитку міжбанківського кредитування необхідне підвищення кваліфікації та Набуття досвіду працівників, які працюють на ринку міжбанківських кредитів. Отже, на нашу думку, для зменшення дефіциту кваліфікованих кадрів, варто було б на базі вищих навчальних закладів та можливо і в банківських установах здійснювати професійну підготовку та підвищення кваліфікації кадрів з питань міжбанківського кредитування.

Але, варто зауважити, що навіть професіонал не може працювати в умовах невизначеності. Адже, чим більший період часу, тим важче учаснику ринку спрогнозувати ситуацію; чим довший термін надання кредитів, тим ризик буде вищий. Ось чому в нестабільній економіці міжбйнківські кредитні операції носять в основному короткотерміновий характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гумен І. Становлення ринку міжбанківських кредитів в Україні *И* Вісник НБУ. -1999. - № 6. - с.58-61.
2. Шидловська Н. Інструменти грошово-кредитного ринку: особливості застосування // Вісник НБУ. - 1997. - №1.-С.18-19.
3. Заруцька О. Ринок міжбанківських кредитів та управління поточною ліквідністю комерційних банків // Финансовые риски. - 2001. - №3 (27). - с.42-45.
4. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навчальний посібник. - К.: Т-во «Знання», 2000. - с.58-61.